

MARIA STRYSZEWSKA
Uniwersytet Wrocławski
ORCID: 0000-0002-2168-5657

Przymiotniki odrzeczownikowe z podstawowymi formantami sufiksalnymi w języku macedońskim

Denominal Adjectives With Basic Suffixal Formatives in Contemporary Macedonian

Abstract

The main subject of the paper are denominal adjectives with chosen formatives in the Macedonian language. Denominal adjectives in Slavonic languages have been described in accordance with various linguistic concepts which differ significantly in their starting point for analysis. Owing to the fact that standard Macedonian was codified only in 1945 and has developed since, there are still many areas that have not been earnestly analysed and described. Denominal adjectives in Macedonian require a complete coverage, which takes into consideration the accomplishment of contemporary Slavic word-formation. Analysis of previous research devoted to Slavic denominal adjectives leads to the conclusion that in the foreground there is contextual significance of the derivatives. As the most adequate model of describing Macedonian relational adjectives, I have chosen the one proposed in *Grammar of Contemporary Polish Language. Morphology*, which consists of relationships between the derivative and the noun it determines. Most of the denominal adjectives with basic formatives have a general meaning “related to what is named by the base noun”, hence it is possible to specify the meaning of the derivatives only in their contextual use.

Keywords: word-formation, derivative, Macedonian language, relational adjectives, denominal adjectives, suffixal formatives.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza i opis wybranych klas przymiotników relacyjnych w języku macedońskim, z uwzględnieniem osiągnięć współczesnego słowiańskiego słowotwórstwa. Potrzeba takich badań wynika ze stosunkowo późnej kodyfikacji języka macedońskiego, a co za tym idzie stosunkowo niewielkiej liczby opracowań na ten temat.

Podobnie jak w pozostałych językach słowiańskich, także dla języka macedońskiego słowotwórstwo stanowi jeden z najważniejszych sposobów nominacji (Dokulil 1979: 31). Dotyczy to w szczegól-

ności przymiotników, z których zdecydowana większość to wyrazy motywowane. Badania synchroniczne słowotwórstwa języków słowiańskich zapoczątkowane zostały na przełomie lat 50. i 60. XX wieku¹. W ich wyniku dla większości współczesnych języków słowiańskich powstały opisy słowotwórcze typu akademickiego bądź odpowiadające im rangą opracowania monograficzne. Do tej pory przymiotniki odrzeczownikowe w językach słowiańskich opisywane były według rozmaitych koncepcji, znacznie różniących się między sobą punktem wyjścia analizy. Ponieważ język macedoński formalnie jest najmłodszym w rodzinie języków słowiańskich, wiele jego obszarów nie doczekało się wciąż rzetelnego opisu. Przymiotniki odrzeczownikowe w języku macedońskim wymagają kompletnego opracowania uwzględniającego osiągnięcia współczesnego słowotwórstwa słowiańskiego. Jest to możliwe także ze względu na fakt, że większość formantów sufiksalnych tworzących przymiotniki odrzeczownikowe w językach słowiańskich są kontynuantami morfemów prasłowiańskich i posiadają swoje odpowiedniki w poszczególnych językach.

Badania dotyczące słowotwórstwa w obrębie języka macedońskiego jako pierwszy przedstawił Błaże Koneski (Koneski 1952). Tak jak większość badaczy zwraca uwagę na fakt, że słowotwórstwo jest najważniejszym sposobem nominacji przymiotników i tylko nieliczne spośród nich są słowotwórczo niemotywowane. W pierwszej kolejności wymienia tutaj przymiotniki jakościowe, a następnie relacyjne, jednak według autora w przymiotnikach relacyjnych może także rozwijać się znaczenie jakościowe, co nie jest możliwe jedynie w wypadku przymiotników oznaczających jakąś indywidualną cechę.

W powyższym opracowaniu mamy do czynienia z tradycyjnym podziałem znaczeń przymiotników. Klasyfikacja ról znaczeniowych wg Koneskiego wygląda następująco:

1. przymiotniki występujące jako nazwiska (sufiks *-ов*);
2. przymiotniki wskazujące na relacje genetyczno-posesywne (*-ски: женски, -ов: орлов, -ен: црковен*);
3. przymiotniki wskazujące na relacje materiałowe (*-ен: златен, -ов: липов, јаворов*);
4. przymiotniki jakościowe (*-ен: силен, радосен, -ски: детински, татковски*);

Kiril Koneski w monografii poświęconej słowotwórstwu języka macedońskiego *Зборообразувањето во современиот македонски јазик* (Koneski 1995) proponuje podział na przymiotniki relacyjne, do których zalicza również dzierżawcze, oraz przymiotniki jakościowe, które ze względu na swój charakter i prymarną funkcję najczęściej należą do wyrazów niemotywowanych słowotwórczo, a więc pośród derywatów stanowią nieliczną grupę i zwykle tworzone są przy pomocy formantów sufiksalnych znaczeniowo wyspecjalizowanych. Sam autor zauważa jednak, że granica między tymi dwoma typami przymiotników jest nieostra, ponieważ prymarną funkcją przymiotników relacyjnych jest wyrażenie relacji pomiędzy przedmiotami, jednak w zależności od rzeczownika który określają, mogą oznaczać także pewne cechy jakościowe, np. *златен часовник* (pol. złoty zegarek), 'zegarek, który jest wykonany ze złota', ale *златна пченица* (pol. złota pszenica), 'pszenica, która ma złoty kolor, wygląda jak złota' czy też *златен човек* (pol. złoty człowiek), itd. Koneski zauważa jednak, że wszystkim derywatom z sufiksem *-ски* i jego pochodnymi należałoby przypisać jedno ogólne znaczenie: 'odnoszący się lub charakterystyczny dla tego, co jest nazwane motywowującym rzeczownikiem' (Koneski 1995: 94–97).

Niezwykle cenną pracą jest wydana pośmiertnie monografia M. Kiš *Морфолошка структура на придавките во македонскиот литературен и дијалектен јазик* (Kiš 2005), w której przedmiotem opisu są zarówno język standardowy, jak i macedońskie dialekty. Praca ukazuje najszerszą teoretyczną interpretację

1 Tradycja badań konfrontatywnych w obrębie języków słowiańskich sięga drugiej połowy XX wieku, a temat ten po raz pierwszy został podjęty na IV Międzynarodowym Zjeździe Słowistów w Moskwie w 1958 roku.

oraz pełną analizę struktury morfologicznej przymiotników w języku macedońskim. Jednocześnie autorka jako pierwsza opisuje przymiotniki nie tylko od strony słotwórczej, ale także pod kątem ich budowy morfologicznej. Opracowanie M. Kiš zawiera 1) inwentarz wszystkich morfemów, 2) charakterystykę morfemów ich budowę oraz alternacje spowodowane strukturą morfonologiczną derywatów, 3) główne morfemowe sekwencje charakterystyczne dla przymiotników w języku standardowym i dialektach.

Autorka opracowania dotyczącego przymiotników w języku macedońskim wzorowała się na analogicznej pracy poświęcona przymiotnikom w języku polskim *Budowa morfologiczna przymiotników polskich* autorstwa Krystyny Kowalik (Kowalik 1977), zawarła jednak w swojej monografii sporo modyfikacji, ze względu na to, że jest pierwszą syntezą dotyczącą macedońskiego przymiotnika.

Z nowszych badań nad zaganiem słotwórstwa w języku macedońskim należałoby zwrócić uwagę na monografię Slawicy Velevej *Тенденции во зборообразувањето во македонски јазик* (Veleva 2006), w której obszerny rozdział poświęcony został przymiotnikowi. Punktem wyjścia w tym wypadku jest podział wszystkich derywatów ze względu na funkcję formantu: derywaty transpozycyjne, derywaty mutacyjne oraz derywaty modyfikacyjne. Autorka zauważa, że to właśnie wśród przymiotników największą liczbę stanowią wyrazy motywowane słotwórczo (Veleva 2006: 7), a jednocześnie mogą być motywowane różnymi częściami mowy (rzeczowniki, czasowniki, przymiotniki, przysłówki, zaimki, liczebniki, wyrażenia przyimkowe). Z tego względu motywowane słotwórczo przymiotniki stanowią grupę najbardziej różnorodną i należałoby przyjąć dla nich model semantyczno-syntaktyczny, a więc na podstawie pełnionych przez derywaty funkcji znaczeniowych w zdaniu.

Przymiotniki odrzeczownikowe były opisywane według rozmaitych koncepcji słotwórczych, które w ujęciu syntetycznym zostały przedstawione w gramatykach akademickich poszczególnych języków słowiańskich. Za najwłaściwszy dla opisu przymiotników w języku macedońskim, mimo znanych niedoskonałości, uznaję model opisu derywatów przyjęty w *Gramatyce współczesnego języka polskiego. Morfologia* autorstwa Krystyny Kallas (GWJPM 1999: 485–494), na który składają się relacje rzeczownika podstawy oraz rzeczownika określanego. Podobnie jak w GWJPM, wykorzystuję parafrazy grup $A(N_{\text{podst}})N_{\text{okr}}$ (gdzie N_{podst} to rzeczownik motywujący, N_{okr} to rzeczownik określany). Konieczność takiego opisu materiału wynika z tego, że analizowane w artykule klasy przymiotników odrzeczownikowych tworzone są przy pomocy niewyspecjalizowanych funkcyjnie formantów, a zatem są niesamodzielne semantycznie i składniowo. Analiza znaczeń kontekstowych pozwala na opis znacznie dokładniejszy od przypisywanego derywatom znaczenia ogólnego wyrażonego formułą typu ‚odnoszący się do tego, co nazywa rzeczownik podstawy’, mianowicie pozwala na wyodrębnienie znaczeń szczegółowych, takich jak np. ‚podobny, taki jak to, co nazywa podstawa słotwórcza’, ‚zrobiony, wykonany z tego, co nazywa podstawa słotwórcza’ i innych. Jako pierwszy model ten do badań konfrontatywnych wykorzystał J. Sokołowski w pracy *Słowiańskie derywaty imienne z przyimkiem negacji w podstawie słotwórczej* (Sokołowski 2000).

W niniejszym artykule skupię się na trzech najbardziej produktywnych klasach przymiotników odrzeczownikowych w języku macedońskim, tworzonych za pomocą formantów *-cki*, *-eh*, *-ob* oraz ich rozszerzonych wariantów. Celem pracy jest ustalenie, że wymienione formanty sufiksalne oraz ich warianty są podstawowymi środkami słotwórczymi w procesie derywacji przymiotników odrzeczownikowych oraz że są one niewyspecjalizowane semantycznie, co przekłada się na liczbę relacji semantycznych, w które omawiane klasy przymiotników wchodzi. W pierwszej części skupię się na opisie formalnym poszczególnych klas derywatów, w drugiej zaś na analizie znaczeń kontekstowych według wspomnianego

wyżej modelu. Przedstawione wyniki analizy semantycznej mają na celu wykazanie, że omawiane formanty są niewyspecjalizowane formalnie, dlatego każda relacja zilustrowana jest jednym przykładem.

Podstawę materiałową moich badań stanowi słownik ogólny języka macedońskiego, sześciotomowy *Толковен речник на македонскиот јазик* pod red. K. Koneskiego (TRMJ 2003–2014), który notuje ponad 5500 derywatów przymiotnikowych. W języku macedońskim derywaty w pierwszej kolejności tworzone są za pomocą sufiksu *-ски* (60%) i jego rozszerzonych wariantów, który ma znaczną przewagę nad pozostałymi, następnie sufiksu *-ен* i jego rozszerzonych wariantów (27%), sufiksu *-ов* (4%), który występuje zasadniczo w formie prostej oraz pozostałych formantów: *-ест*, *-ав*, *-ин*, *-лив*, *-овит*, *-ји*, *-ан*, *-ет*, *-ат*, *-аст*, *-ол* (9%). Jak zatem widać pierwsze trzy z wymienionych formantów, zwłaszcza zaś formanty *-ски* i *-ен*, mają najszerszą dystrybucję pośród wszystkich sufiksów. Tworzone przez nie klasy są liczne i stale pomnażane.

1. Analiza formalna derywatów

1.1. Przymiotniki z sufiksem *-ски*

TRMJ notuje ponad 3300 przymiotników z formantem *-ски*. Oprócz formantu prostego, który tworzy 80% wszystkich derywatów, występują jeszcze następujące warianty: *-алски* (*Ориент* → *ориенталски*), *-ански* (*Конго* → *конгоански*), *-арски* (*коледе* → *коледарски*²), *-атски* (*систем* → *систематски*), *-ашки* (*мифија* → *мафијашки*), *-евски* (*итркле* → *итрклевски*), *-енски* (*време* → *временски*), *-ерски* (*кич* → *кичерски*), *-етски* (*теорија* → *теоретски*), *-ешки* (*срна* → *срнешки*³), *-ечки* (*жаба* → *жабечки*), *-ельски* (*Бока Которска* → *бокељски*), *-ински* (*газда* → *газдински*), *-иски* (*спаун* → *сапуниски*), *-истички* (*хумор* → *хумористички*), *-итански* (*Неапол* → *неаполитански*), *-ички* (*баптист* → *баптистички*), *-овски* (*змеј* → *змејовски*). Spośród wymienionych klas względną produktywność wykazują derywaty z sufiksem *-ански* (74), *-овски* (44) oraz *-ичен* (152). Pierwszy z nich łączy się w zasadzie tylko z nazwami geograficznymi. Pozostałe sufiksy formują od jednego do maksymalnie kilkunastu derywatów. Ponadto niektóre podstawy słowotwórcze łączą się z formantem przez konektywę, zwykle *-j*, np. *Алжир* → *алжирјански* lub *-t*, np. *шема* → *шематски*.

Wśród podstaw słowotwórczych przeważają rzeczowniki konkretne, jednak semantyka podstaw jest dużo bardziej zróżnicowana. Liczną grupę stanowią rzeczowniki osobowe o różnej charakterystyce, zakończone na *-ар* (*авијатичар* → *авијатичарски*), *-ач* (*веслаш* → *веслачки*), *-ер* (*автостопер* → *автостоперски*), *-ор* (*губернатор* → *губернаторски*), *-ија* (*абација* → *абациски*), *-тел* (*раководител* → *раководителски*), *-ант* (*аспирант* → *аспирантски*), *-ент* (*кореспондент* → *кореспондентски*), *-анин* (*граѓанин* → *граѓански*), *ник* (*беседник* → *беседнички*). Przymiotniki tworzone są zarówno od wyrazów słowotwórczo niemotywowanych, jak i derywatów. Za pomocą prostego formantu *-ски* tworzone są także przymiotniki od turcyzmów, np. *аљаз* → *аљаски*, *баздриѓан* → *баздриѓански*.

2 Sufiks *-арски* zależny jest formalnie od podstaw o znaczeniu z sufiksem *-ар*. Dobór jednego z wariantów sufiksu zależny jest od parafrazy słowotwórczej.

3 Sufiks ten jest odrębnym wariantem sufiksu *-ски* i łączy się przede wszystkim z podstawami rodzaju nijakiego, najczęściej z nazwami młodych zwierząt (Koneski, 1995: 98).

Oprócz nazw osobowych wśród podstaw słowotwórczych wyróżnić należy także przymiotniki utworzone od nazw geograficznych, które stanowią klasę liczną i są tworzone bez wyjątków za pomocą inwariantnego sufiksu *-ски*. W materiale języka macedońskiego przymiotniki habitatywne tworzone są przede wszystkim od nazw krajów, np. *Германија* → *германски*, miast, np. *Женева* → *женевски*, regionów geograficznych, *Далмација* → *далматински*, ale także innych obiektów geograficznych, w tym mórz, oceanów, jezior, rzek, wysp. Obok przymiotników od nazw własnych miejsc w języku macedońskim występują także derywaty od nazw miejsc pospolitych, np. *аеродром* → *аеродромски*, *дуќан* → *дуќански*, *пазар* → *пазарски*. Pozostałe podstawy słowotwórcze oznaczają nazwy: zwierząt, np. *теле* → *телешки*, *јагне* → *јагнешки*, *гавран* → *гаврански* (liczne przykłady), odcinków czasu, w tym nazw miesięcy, pór roku, np. *мај* → *мајски*, *декември* → *декемвриски*, *есен* → *есенски*, *илинден* → *илинденски*, liczną grupę stanowią nazwy przedmiotów konkretnych, np. *кола* → *колски*, *телефон* → *телефонски*, *акумулатор* → *акумулаторски*. Do podstaw o znaczeniu abstrakcyjnym należy zaliczyć nazwy procesów i stanów, przede wszystkim zakończonych na *-ија*, np. *акција* → *акциски*, *адаптација* → *адаптациски*, *детонација* → *детонациски*, itp., nazwy dziedzin i dyscyplin nauki, np. *хемија* → *хемиски*, *географија* → *географиски*, *алгебра* → *алгебриски*, materiałów i substancji, np. *алабастер* → *алабастерски*, *бензин* → *бензински*, terminów naukowych, *глагол* → *глаголски*, *акцент* → *акцентски*, a także niektórych pojęć abstrakcyjnych, np. *вистина* → *вистински*. Sufiks *-ски* nie tworzy przymiotników od nazw roślin.

1.2. Przymiotniki z sufiksem *-ен*

Przymiotników z formantami zawierającymi sufiks *-ен* wynotowałam 1518 co stanowi 27% ogółu. Podobnie jak w wyżej opisanych językach, większość z nich (65%) zawiera sufiks prosty *-ен*. Tego typu derywację w języku macedońskim, cechuje szeroki inwentarz formantów rozszerzonych, których łącznie jest 35. Do produktywnych typów zaliczymy warianty: *-ичен* (*елегија* → *елегичен*), *-онен* (*емисија* → *емисионен*), *-ален* (*епоха* → *епохален*), *-ивен* (*атрибут* → *атрибутивен*), *-овен* (*рок* → *роковен*), *-озен* (*малер* → *малерозен*), *-арен* (*документ* → *документарен*), *-атичен* (*драма* → *драматичен*), *-онален* (*емоција* → *емоционален*). Pozostałe sufiksy rozszerzone mają niewielki udział. Pod względem liczby wariantów rozszerzonych inwariantny sufiks *-ен* zajmuje pierwsze miejsce.

Przymiotniki za pomocą formantu *-ен* tworzone są od podstaw o znaczeniu abstrakcyjnym (56%) lub konkretnym (44%). W odróżnieniu od dwu pozostałych omawianych tu klas, trudno wśród rzeczowników podstawy wskazać charakterystyczne grupy semantyczne. Znaczenie podstaw słowotwórczych jest mocno zróżnicowane, a o doborze inwariantnego sufiksu *-ен* decydują najczęściej inne niż semantyczne względy. Podstawy słowotwórcze należą do wszystkich rodzajów gramatycznych: męskiego, żeńskiego, nijakiego, a pojedyncze są w liczbie mnogiej. Także i ten typ słowotwórczy, podobnie jak poprzedni, nie ma wyraźnej specjalizacji semantycznej. Przymiotniki utworzone przy pomocy tego sufiksu także mogą tworzyć szeroki zakres relacji znaczeniowych. Użycie rozszerzonych formantów, takich jak: *-онен*, *-инен*, *-ичен*, *-ивен*, *-ален*, *-овен*, *-арен*, itp. uzależnione jest od charakterystyki morfonologicznej podstawy słowotwórczej. Tylko u jednej trzeciej przebadanych derywatów użycie sufiksu *-ну* wymusza alternację tematową⁴.

4 Stosunkowo mała liczba alternacji tematowych wynika także z użycia licznych wariantów rozszerzonych.

1.3. Przymiotniki z sufiksem *-ov*

W badanym materiale najmniej liczne są derywaty z sufiksem *-ov* – TRMJ notuje zaledwie 227 przymiotników utworzonych za pomocą tego sufiksu, a więc niewiele ponad 4% całego materiału. Formant ten występuje także w postaci *-ev* jeśli w wygłosie podstawy jest niegdysiejsza spółgłoska palatalna, np.: *кнежев* < *кнез*, *речев* < *реч* (Kiš 2005: 279). Sufiks ten występuje głównie w formie prostej ze względu na swoją dużą łączliwość z różnymi podstawami niezależnie od ich charakterystyki morfonologicznej, natomiast w przypadku dwóch derywatów mamy do czynienia z sufiksami złożonymi: *-инов* w połączeniu z podstawą pochodzenia obcego: *самарцинов* < *самарција*, oraz *-анов* w połączeniu z jednosylabową podstawą *`ржанов* < *`рж*. W języku macedońskim formant ten łączy się z podstawami wszystkich rodzajów gramatycznych i nie wywołuje zmian morfonologicznych. W pojedynczych wypadkach dochodzi do alternacji: *божев* < *боз* lub ucięć w temacie podstawy *комов* < *комина*, *смоков* < *смоква*.

Jeśli chodzi o podstawy słowotwórcze, które łączą się z sufiksem *-ov*, to w języku macedońskim są to głównie wyrazy niemotywowane, w kilku przypadkach podstawę stanowią rzeczowniki będące derywatami: *мечкарев* < *мечкар* (*мечка*), *вужев* < *вужо* (*вужко*), *копиденов* < *копиден* (*копито*). Najczęściej podstawy są rodzaju męskiego i oznaczają osoby, podobnie jak podstawy łączące się z formantem *-ски*, (Koneski 1995: 93), natomiast wszystkie podstawy w badanym materiale to rzeczowniki konkretne. Sufiks łączy się zarówno z wyrazami rodzimymi, jak i pochodzenia obcego; do pierwszej grupy zaliczyć możemy takie derywaty jak *татков* < *татко*, *божев* < *бог*, *лешников* < *лешник*, *врбјакков* < *врбјак* itp., do drugiej m.in. utworzone od turcyzmów *бадемков* < *бадем*, *багремов* < *багрем*, *агов* < *ага* oraz od latynizmów: *силициумов* < *силициум*, *хелиумов* < *хелиум*.

Rzeczowniki będące podstawami słowotwórczymi należą do różnych klas semantycznych, natomiast przeważają pośród nich nazwy roślin (Koneski 1995: 93), np. *катранов* < *катран*, *маков* < *мак*, *страторов* < *стратор*, nazwy zwierząt, np. *кунов* < *куна*, *јастребов* < *јастреб*, *ежов* < *еж*, *гулабов* < *гулаб*, nazwy substancji i minerałów, np. *базалтов* < *базалт*, *рубинов* < *рубин*, *антимонов* < *антимон*, *јагленов* < *јаглен*, nazwy męskich członków rodziny, np. *синов* < *син*, *дедов* < *дедо*, *чичев* < *чиче*, a także niektóre nazwy zawodów, np. *воденичаров* < *воденичар*, *јузбашиев* < *јузбашија*, *сточаров* < *сточар*. W ostatnich dwóch grupach formant jest stosunkowo produktywny, jednak utworzone za jego pomocą derywaty mają ogóle znaczenie „należący do tego, co określa rzeczownik podstawy”.

2. Analiza znaczeń kontekstowych

Jak już zostało wspomniane, oddzielne miejsce zajmuje charakterystyka semantyczna derywatów, oparta na analizie znaczeń kontekstowych, zgodnie z modelem zaproponowanym przez K. Kallas. Model ten składa się z 18 niżej wymienionych relacji rzeczownika podstawy i rzeczownika określanego. Celem niniejszej analizy jest pokazanie, że omówione wyżej sufiksy charakteryzuje nie tylko wysoka produktywność, ale także, że są one niewyspecjalizowane formalnie i że utworzone za ich pomocą derywaty mogą tworzyć rozmaite relacje z rzeczownikiem określanym⁵.

5 Niektóre relacje są poświadczone licznymi przykładami, inne zaś w badanym materiale występują pojedynczo. Analiza ma jednak na celu pokazanie, że istnieje możliwość utworzenia wskazanych typów relacji przy pomocy derywatów z omawianymi formantami, stąd pomijam w tej części dane liczbowe.

2.1. Użycia subiektywne (SUB)

Rzeczownik podstawy nazywa subiekt, a rzeczownik określany czynność przy niewyrażonym predykanie:

- *-ски: бактериско заболување* (pol. *choroba bakteryjna*) – ,choroba wywołana przez bakterie,
- *-ен: овошна градина* (pol. *owocowy sad*) – ,sad, w którym rosną owoce’,
- *-ов: свекров прекор* (pol. *teściowa przestroga*) – , przestroga udzielona przez teścia’.

2.2. Użycia obiektowe (OB)

Podstawa przymiotnika nazywa obiekt, a rzeczownik określany może pełnić inne dowolne funkcje:

- *-ски: филмски режисер* (pol. *reżyser filmowy*) – ,reżyser, który robi filmy’,
- *-ен: колонијална продавница* (pol. *sklep kolonialny*) – ,sklep, w którym sprzedawane są produkty kolonialne’,
- *-ов: џезов оркестар* (pol. *orkiestra jazzowa*) – ,orkiestra, która gra jazz’.

2.3. Użycia dzierżawcze (POSS)

W tym wypadku podstawa przymiotnika nazywa posiadacza, a rzeczownik określany – posiadany przez niego obiekt:

- *-ски: инвалидска пензија* (pol. *renta inwalidzka*) – ,renta należąca do inwalidy’,
- *-ен: семејна куќа* (pol. *dom rodzinny*) – ,dom, który należy do rodziny’. Derywaty utworzone za pomocą sufiksu *-ен* rzadko występują w tym użyciu, ponieważ rzeczowniki motywujące najczęściej należą do nieożywionych,
- *-ов: кметова куќа* (pol. *dom burmistrza*) – ,dom należący do burmistrza’, *јастребово гнездо* (pol. *jastrzębie gniazdo*) – tego typu relacje, w których subjektem posiadania jest zwierzę, nazywane są pseudoposesywnymi (GWJPM 1998: 489).

2.4. Użycia instrumentowe (INSTR)

Rzeczownik podstawy nazywa instrument lub ściślej środek czynności, a rzeczownik określany tę czynność lub obiekt przy niewyrażonym predykanie:

- *-ски: камионски превоз* (pol. *transport ciężarowy*) – ,transport przy pomocy ciężarówki,
- *-ен: рачна изработка* (pol. *wyrób ręczny*) – ,wyrób wykonany przy użyciu rąk’,
- *-ов: носова самогласка* (pol. *samogłoska nosowa*) – ,samogłoska artykułowana przy pomocy nosa’.

2.5. Użycia materiałowe (MAT)

Taka relacja zachodzi, gdy przymiotnik podstawy nazywa materiał, z którego wykonany jest wytwór nazywany przez rzeczownik określany:

- *-ски: кашмирски фустан* (pol. *kaszmirowa sukienka*) – ,sukienka uszyta z kaszmiru’,
- *-ен: сатинен фустан* (pol. *satynowa sukienka*) – ,sukienka uszyta z satyny’,

- -ов: *мерцанов жердан* (pol. koralowy naszyjnik) – ‚naszyjnik zrobiony z koralu’.

2.6. Użycie wskazujące na wytwór (RES)

Odwrotną do poprzedniej relacją jest użycie wskazujące na wytwór, tj. rzeczownik podstawy nazywa wytwór, a rzeczownik określany materiał, z którego jest wykonany, lub materiał przeznaczony do jego wykonania:

- -ски: *јоргански пердув* (pol. pierze na kołdrę) – ‚pierze przeznaczone na uszycie kołdry’,
- -ен: *подни мозаици* (pol. mozaika podłogowa) – ‚mozaika przeznaczona na podłogę’.
- -ов: -

2.7. Użycia genetyczne (GEN)

Użycia genetyczne wskazują na relację pochodzenia. Rzeczownik określany nazywa przedmiot, który pochodzi od przedmiotu nazwanego przez rzeczownik podstawy:

- -ски: *телешко месо* (pol. mięso cielęce) – ‚mięso pozyskane z cielęcia’,
- -ен: *ржено брашно* (pol. mąka żytnia) – ‚mąka uzyskana z żyta’,
- -ов: *јагодов сок* (pol. sok jagodowy) – ‚sok uzyskany z owoców jagodowych’.

2.8. Użycia syngulatywne (SING)

Użycia syngulatywne, to użycia wskazujące na element zbioru, warunkiem zachodzenia takiej relacji jest kolektywne znaczenie rzeczownika określanego. Rzeczownik podstawy nazywa element zbioru, rzeczownik określany nazywa zbiór:

- -ски: *републиканска партија* (pol. partia republikańska) – ‚partia złożona z Republikanów’,
- -ен: *редакционен одбор* (pol. zespół redakcyjny) – ‚zespół tworzący redakcję’,
- -ов: *трепетликова шума* (pol. las topolowy) – ‚las złożony z wielu topoli’.

2.9. Użycia wskazujące na całość w relacji do części (TOT)

Użycia przymiotnika wskazujące na całość, którą nazywa rzeczownik podstawy do części, którą nazywa rzeczownik określany:

- -ски: *киклопско око* (pol. oko cyklopa) – ‚oko będące częścią cyklopa’,
- -ен: *рачна коска* (pol. ręczna kostka) – ‚kostka, kość będąca częścią ręki’,
- -ов: *срцева преткомора* (pol. przedkomora serca) – ‚przedkomora, która jest częścią serca’.

2.10. Użycia partytywne (PART)

Użycia partytywne wskazują na relację odwrotną do omówionej wyżej. Rzeczownik podstawy nazywa część, która składa się na całość nazwaną rzeczownikiem określonym:

- -ски: *витамински аitchиња* (pol. tabletki witaminowe) – ‚tabletki złożone z witamin (w których skład wchodzi witaminy)’.

- *-ен: свездена галаксија* (pol. gwiazdna galaktyka) – ‚galaktyka złożona z gwiazd’,
- *-ов:-*

2.11. Użycia charakterystyczne konkretne (CHAR-KONKR)

Użycia charakterystyczno-konkretne często zbieżne są z użyciami partytywnymi, w tym jednak wypadku część, którą nazywa rzeczownik podstawy jest cechą dystynktywną:

- *-ски:-*
- *-ен: свездено небо* (pol. gwiazdziste niebo) – ‚niebo, które charakteryzuje się dużą ilością gwiazd’.
- *-ов:-*

2.12. Użycia charakterystyczne abstrakcyjne (CHAR-ABSTR)

Użycia charakterystyczno-abstrakcyjny to takie, w których rzeczownik podstawy przypisuje cechę abstrakcyjną przedmiotowi lub czynności, którą nazywa rzeczownik określany; warunkiem zachodzenia tej relacji jest abstrakcyjny charakter rzeczownika podstawy:

- *-ски: вистински другар* (pol. prawdziwy przyjaciel),
- *-ен: идеална љубов* (pol. idealna miłość).
- *-ов:-*

2.13. Użycia porównawcze (SIMIL)

Rzeczownik motywujący stanowi podstawę porównania, a rzeczownik określany jest w tej relacji członem porównywanym:

- *-ски: германски квалитет* (pol. niemiecka jakość) – ‚jakość taka jak u Niemca’,
- *-ен: тркалезен килим* (pol. kolisty dywan) – ‚dywan kształtem przypominający koło’,
- *-ов: розово лице* (pol. różowa twarz) – ‚twarz w kolorze różowym, takim jak róża’.

2.14. Użycia zakresowe (ZAKRES)

Użycia zakresowe pełnią jedynie funkcję nominalną i zawężają zakres znaczeniowy rzeczownika. Tego typu relację można przedstawić przy pomocy parafrazy: ‚ten rzeczownik określany to ten rzeczownik podstawy i odwrotnie:

- *-ски: англиски писател* (pol. angielski pisarz) – ‚ten pisarz to Anglik i ten Anglik to pisarz’,
- *-ен: соновна состојба* (pol. senny stan) – ‚ten stan to sen, a sen jest stanem’,
- *-ов: јаворово дрво* (pol. drzewo jaworowe) – ‚to drzewo to jawor i ten jawor to drzewo’.

2.15. Użycia limitujące (LIMIT)

Użycia limitujące również zawężają zakres rzeczownika, ale nie odpowiada im wymieniona wcześniej parafraza:

- *-ски: интерпункциски знак* (pol. znak interpunkcyjny),
- *-ен: научни истражувања* (pol. badania naukowe) – ,badania z zakresu nauki’.
- *-ов: -*

2.16. Użycia lokatywne (LOC)

Użycia lokatywne mogą mieć dwojaki charakter: miejscowy lub kierukowy. Rzeczownik podstawy jest nazwą miejsca (lub kierunku):

- *-ски: ресторански муабет* (pol. rozmowa restauracyjna) – ,rozmowa odbywająca się w restauracji’.
- *-ен: сиден календар* (pol. kalendarz ścienny) – ,kalendarz wiszący na ścianie’.
- *-ов: фронтowa линија* (pol. linia frontu) – ,linia znajdująca się na froncie’.

2.17. Użycia temporalne (TEMP)

Rzeczownik podstawy nazywa odcinek czasu, natomiast rzeczownik określany pełni dowolne funkcje:

- *-ски: јануарска ноќ* (pol. noc styczniowa) – ,noc w styczniu’.
- *-ен: квартален план* (pol. plan kwartalny) – ,plan działań przewidziany na kwartał’.
- *-ов: -*

2.18. Przymiotniki czynnościowe, procesualne i stanowe (CZYN)

Ostatnia grupa odnosi się do przymiotników będących nazwami czynności, procesów lub stanów. Często przymiotniki motywowane są odczasownikowymi rzeczownikami:

- *-ски: хипнотичка состојба* (pol. stan hipnotyczny) – ,stan będący hipnozą’.
- *-ен: навигационен инструмент* (pol. przyrząd nawigacyjny) – ,przyrząd służący do nawigacji, nawigujący’.
- *-ов: -*

Przeprowadzona analiza formalna i semantyczna pokazują, że w języku macedońskim sufiks *-ски* dominuje w procesie derywacji przymiotników odrzeczownikowych. Mimo swojej struktury (dwie spółgłoski w nagłosie) sufiks ten łączy się z różnymi podstawami, niezależnie od ich charakterystyki morfologicznej oraz semantycznej. Duże zróżnicowanie semantyczne wśród podstaw słowotwórczych w obrębie tej klasy przekłada się także na liczbę relacji tworzonych przez derywaty. Podobnie wygląda to w przypadku derywatów utworzonych z pomocą formantu *-ен*, które tworzą wszystkie z wymienionych wyżej relacji. Obydwa formanty można uznać za uniwersalne środki słowotwórcze. Z analizy także jasno wynika, że zarówno formant *-ен*, jak i *-ски* są niewyspecjalizowane formalnie, a zakres relacji semantycznych tworzonych przez derywaty determinowany jest przez znaczenie podstawy słowotwórczej. Z tego też wynika wyraźna tendencja do pewnej specjalizacji semantycznej formantu *-ов/-ев* w badanym materiale (funkcja posesywna). Mimo to przymiotniki utworzone za jego pomocą można uznać za relacyjne, a derywaty jako transpozycyjne (Veleva 2006: 181).

Bibliografia

- Dokulil, Miloš ([1962] 1997) *Teoria derywacji*. Wrocław: Ossolineum,
- Kallas, Krystyna (1999) *Przymiotnik*. [W:] Renata Grzegorzczkova, Roman Laskowski, Henryk Wróbel (red.) *Gramatyka współczesnego języka polskiego. Morfologia*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Kiš, Mariana (2005) *Morfološka struktura na pridavkite vo makedonskiot literaturn i dijalekten jazik*. Skopje: IMJ Krste Misirkov.
- Koneski, Blaže (1952) *Gramatika na sovremeniot makedonski jazik*. Skopje: Kultura.
- Koneski, Kiril (1995) *Zboroobrazuvaneto vo sovremeniot makedonski jazik*. Skopje: IMJ Krste Misirkov.
- Koneski, Kiril (red.) (2003-2014) *Tolkoven rečnik na makedonskiot jazik T. I-IV*. Skopje: IMJ Krste Misirkov.
- Kowalik, Krystyna (1977) *Budowa morfologiczna przymiotników polskich*. Wrocław: Ossolineum,
- Sokołowski, Jan (2000) *Słowiańskie derywaty imienne z przyimkiem negacji w podstawie słowotwórczej*. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Veleva, Slavica (2006) *Tendencii vo zboroobrazuvaneto na sovremeniot makedonski jazik*. Skopje.

